

מעשה עזריאל משה שומר הספרים

מחזורים וסידורים. וקיים בהם זה אלי ואנוהו. אנוהו במצוות נאות. והיו כל הספרים מקושרים בטבלאות נאות, ושדל עם הכתפים שיזוהרו בהם שלא יתלכלכו ושלא ישחיתו אותם. קפץ עזריאל משה ונתן ידו על זקנו ואמר לבעל הבית: עלי ועל צוארי! נטל את הספרים והניחם בשק. קשר עליהם את החבל, ויט שכמו לסבול וטענם על כתפיו, והיה הולך בשמחה להביאם לדירה החדשה.

ועדיין השק על כתפיו עמד בחצי הדרך ואמר: רבוננו של עולם, כמה גדולה תורתך, ואף על פי כן יש לך בני אדם שיודעים כל התורה כולה. ואני לא זכיתי להבין אפילו ספר אחד, אפילו דף אחד, אפילו שורה אחת, אפילו דיבור אחד. אשמע שופר של משיח, אם לא שמעתי מספרים שזימן לו הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו עליו השלום שני דדים כשני תלמידי חכמים והיו מלמדים אותו תורה וחכמה. חס ושלום, שיש לי טינא עליך, שלא עשית עם בן אמי כשם שעשית לאברהם אבינו, אלא מתאוה אני לדעת מה כתוב בכל הספרים הללו.

ומיד התחיל מפיק מלין קדישין: חומש, רש"י, גמרא, תוספות, מדרש, תרגום, תרגום שני, וכך היה מהלך בשוק וקורא בלבו: חומש, רש"י, גמרא, תוספות, וכו'. והזכיר שמות חמשה חומש תורה ושמות כל הסדרות. אחר כך אמר אל לבו: בוא וראה, הרי הוציאנו הקדוש ברוך הוא ממצרים, ונתן לנו את הפסח לאכול בו מצה ומרור ולשתות בו ארבע כוסות, אבל הרי אף תשעה באב יש, שמתענים ויושבין על הקרקע ומקוננין על חורבן בית המקדש, משמע שנכנסו ישראל לארץ ישראל ועלו לירושלים עד שבא טיטוס הרשע והחריבה, ואילו היכן כתוב דבר זה לא שמע מעולם. התחיל בוכה בלבו: אוי לי שלא למדתי, אוי לי שלא ידעתי, ומחמת גודל צערנו נטמטם לבו ונשתכח הימנו אפילו מה שידע, היה הולך באבלו עד שפרק משאו.

וכיון שפרק משאו ונטל שכרו נכנס לחנות אחת, ופתח את האמתחת, ולקח במחיר, מין אבן גיר, ונתחבא בדירתו, ורשם להנאתו, על הדלת ועל הקורה, שמות כל התורה, ושמות האבות עליהם השלום, ושמות האמהות עליהן השלום, ושמות כהנים ולויים, ומלכים ונביאים, ולא הניח שם מן החומש ומן ההפטרה כגון משה, אהרן, דוד ושלמה שלא כתבו בכתלי ביתו, עד שהיו כתלי ביתו דומים לטפיטין המצוירים.

וכשהגיע זמן תפלת מנחה רץ לבית המדרש להתפלל תפלה בצבור, ושם תלמידי חכמים מנצחים זה בזה בהלכה בין מנחה למעריב. עמד בקרן זווית ונעץ שני אגודליו בתוך החבל

האיש עזריאל משה פתף היה, וממשפחת פתפים היה, והיה מופלג בכח ובעבודה, והיה הולך בדרכי השם, כדרך היהודים הפשוטים. ובכל יום ויום היה קם קודם עלות השחר, ומתפלל תפלת ותיקין.

ולאחר שחלץ את תפיליו והניחן בתיקן אמר: רבוננו של עולם, אני איני מבין מה שהתפללתי, אבל אתה, שהכל גלוי וידוע לפניך, מסתמא יודע אתה כל מה שכתוב בסידורי, יהי רצון מלפניך, שתקבל ברחמים וברצון את תפלתי! ותוך כדי דיבור היה רץ לבית המזיגה ושותה רביעית ההין יין שרוף ומדבר על לבו: עם הארץ חשוב כסוס! מה הסוס הזה לעס קש ותבן – משקין אותו, כך אתה, עזריאל משה, לאחר שהתפללת הריני נותן לך לשתות! ועל דבר זה היו הבריות מלגלגין עליו ואומרים: היין מדבר מתוך גרונו של עזריאל משה, כוס יי"ש מקשקשת במעיו! אבל עזריאל משה מנער בזקנו ומשיב: מה אעשה, אבי ואמי מתו עלי בנעורי ורב לא היה לי, ואיני אלא כחמור לעול וכסוס למשא, אבל נשבע אני בזקני, אילו היה הקדוש ברוך הוא נותן עלי חבילה לטעון, הייתי נושא לו בחנם! ומיד הוא יוצא לשוק ומכניס עצמו בעול של פרנסה, וקרן זווית היתה לו בשוק, ושם היה עומד בצלו של הקדוש ברוך הוא ועיניו נשואות לארבע רוחות העולם, שמא יבוא אדם ויקרא אותו לישא לו משאוי, וכשהיה מת בעיר, רחמנא ליצלן, היה מביא את דף הטהרה ואמבטי של מתים, והואיל וזכה לזקן נאה עשאוהו חבריו למרדכי היהודי, באחשורוש שפיל"ו וליעקב אבינו, בגדולת יוסף", והיה מחדה לבותיהם של ישראל בשמחת פורים.

ובדבר זה יש לנו ברוך השם כמה וכמה מעשיות, לא יכילו אותן שלשים ריס נייר, כגון שהיה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש כרב יעקב ב"ר יקיר ז"ל, וכשהיתה אשתו מקניטתו והחזיקה בזקנו וצווחת כנגדו: רשע, לעצמו הוא מגדל זקן ארוך כגלות, ולי אינו מביא אפילו שתי שערות לפאה נכרית! אבל מקשי השעבוד תש כחנו, ונתמעטה היכלת לכתוב הכל, ולא כתבנו אלא כמלוא פסת נייר שמחירה פרוטה, ואידי דוטר הוטב בעינינו להעתיקו, וזה החלי לעשות.

יום אחד עמד עזריאל משה עם שאר כל חבריו בשוק, בא אצלם אדם אחד וקרא להם להסיע את כליו מדירה לדירה, ואדם זה בעל בית הגון היה, ולמדן היה, והיו לו כמה וכמה ספרים, ש"ס בבלי וירושלמי, ויד החזקה וארבעה טורים ושלחן ערוך ומקראות גדולות וספרי עיון ומחקר וספורי מלחמות, מלבד

וראה ועיין מה שכתוב בשל"ה הקדוש ותשתומם על המראה. וזה לשונו: ראיתי וקבלתי אף מי שהוא עם הארץ גמור וכו', והוא קורא אלו השמות (היינו שמות החכמים ושמות ספריהם) ונפשו חשקה בהם, ובוכה שאינו מבינם, אז הוא מרוצה להשי"ת ויזכה לזה לעתיד לבוא.

והנה מזה כמה שנים כשיצאו המלכים ללחום זה עם זה באו שפעת קלגסים לעירו של עזריאל משה. ברחו כמה מישראל ליערות ולשדות והשאר קבלו דין שמים עליהם. אשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב והיו שונאיהם של ישראל נמקים. וזה האיש עזריאל משה רץ לבית המדרש הגדול ונטל כמה שקים ומלא אותם ספרים וטמנם שלא יטמאו אותם ידיו של עשו חלילה. ובכל יום ויום היה מתחזק בבית המדרש הגדול בטליתו ובתעניתו וקורא שמות התנאים והאמוראים ושמות שאר גדולי ישראל קדושי עליון, ושמות ספריהם הקדושים, עד שנכנס אויב. ראה את עזריאל משה וזקנו ונתבהל מפניו. כמו שנאמר וראו כל עמי הארץ וכו' ויראו ממך. מיד ברח על נפשו. אמר לו הממונה: עשית שם דין? אמר לו: זקן אחד ראיתי שם ונתבהלתי. מיד קבץ הממונה כל חיילותיו ונכנס עמהם לבית המדרש. ובשני בשבת היה, וברגע שהקדוש ברוך הוא זועם היה, והיה עושה המזל עקרב באורח קשת בשנת א' ת"ת מ"ז לחורבן בית אלקינו, והקיפו את זה האיש עזריאל משה. אותה השעה החזיר עזריאל משה פניו כלפי מעלה וכוון לבו לאביו שבשמים ואמר לפניו: רבונו של עולם, קח נא את נשמתו כל זמן שדעתי צלולה עלי ולבי שלם עמך, ולא אכפור חס ושלום באלהי ישראל! והצדיק את הדין ופשט את צוארו לשחיטה.

תפסוהו ותלו אותו בחבל אשר במתניו ובזקנו. ולא נתקררה דעתם עד שנקרו את עיניו ועקרו את לשונו וקרעו את אצבעותיו, והפכו את כל הבית ומצאו את הספרים, וקרעו כל הספרים בחמתם, ונתפשטו בכל העיר לעקור ולשבר ולמגר ולהרוג ולהשמיד ולאבד חס ושלום את כל היהודים שם.

וזה האיש עזריאל משה היה תלוי בזקנו עד שבא אליהו הנביא זכור לטוב, והורידו וקבץ את פרקי ידיו ואת פרקי אצבעותיו, והחזיר לו מאור עיניו והושיב לשונו בפיו והעמידו על רגליו והביאו למערת רבי גדיאל התינוק.

מיד קם רבי גדיאל התינוק ולבש בגדי נקם והוציא ספר גדול ונורא מן המערה, ורשם בפיו עשנם של הנשרפים על קידוש השם כל מה שעשו הרשעים בזה האיש עזריאל משה, ויצא לקראתו ונתן לו שלום וקשר לו כתר כבוד, והכניסו במדור של עשרה הרוגי מלכות. ולפי שהיה יודע שם כל ספר וספר הושיבו שם לפני ארון הספרים וזה האיש עזריאל משה עומד ומשמש לפנייהם.

עד כאן מעשה עזריאל משה הכתף הוא עזריאל משה שומר הספרים.

ושאר אצבעותיו מרחפות למעלה מן החבל וקלט כל דיבור ודיבור. שמע שהם אומרים, הרמב"ם, הרא"ש והטור אומרים כך וכך, הבין מדעתו שהם גדולי עולם. נתלהב לבו וחזר על שמותיהם בלחש, וכשבא לביתו רשם את שמותיהם והיה קורא אותם פעמים הרבה, עד שהיו שגורים בפיו. ולמחר אחר התפלה לא רץ לבית היין, אלא שתל עצמו בבית המדרש, ונתן לבו ונפשו לשמוע דברי חכמים, הזכירו שם ספר, חזר על שם הספר כתינוק זה ששומע ברכה מפי הרב וקורא אחריו. וכשהיה שומע חכם אומר: כך איתא בגמרא זו, כך מובא בספר זה, היה מכוון בלבו לידע את שמם ולזכור את מקומם, עד שהכיר כל ספר וספר. וכשהיה חכם צריך לספר, מיד רץ עזריאל משה האיש, והוציאו מן הארון ונתנו על ידו.

וכך היה עושה כל יום ויום ומוסיף והולך מדעתו, ובחזירתו לביתו היה רושם כל שם ושם ששומע בבית המדרש, ומניח פיו על הכתב ומנשקו בשמחה גדולה, שזכה לידע שמות חכמי התורה, ובוכה עליהם שלא זכה לידע תורתם. ומרוב הדמעות היה הכתב נמחה והולך. מה עשה? קנה לו גליון נייר וכתב כל השמות בעט עופרת. ובשעה שעמד בשוק בטל היה קורא אלה השמות.

ואף גם זאת עשה זה האיש עזריאל משה: היה קורא בלוח מנין השנים: לבריאת העולם, למבול, ללידת משה רבנו עליו השלום, ליציאת מצרים, לבנין בית ראשון, לגלות עשרת השבטים, לנס חנוכה, לחורבן הבית, להמצאת הדפוס על-ידי גוטנברג וכו'. והנה מבואר בזה, כשחושב האדם מחשבה טובה, מיד מחשבה זו עולה על הלב שהוא יסודו של הגוף, ואחר כך עולה מחשבה טובה זו על שאר אברי הגוף, ומיד מחשבת הלב ואברי הגוף מתחברין כאחד, והם מושכין עליו זהרה של השכינה, ומסתמא נהפך זה האיש עזריאל משה לאיש אחר, ומכאן ואילך נשתנו סדרי חייו, וכשהיתה אשתו מקניטתו היה מתעצם במחשבתו בשמות הגדולים ולא היה מפנה לבה לבזותה, ומשום שהיה שומע חרפתו ואינו משיב, לא היה יצרה תוקפה לקללו יותר, עד שהיה שלום בינה לבינו. ולא עוד אלא שהתחילה מכבדת אותו ומשתבחת בו בפני שכנותיה, ואף הן התחילו נוהגות בו כבוד, והיו משכימות לפתחו, וכל שאלה ושאלה בחשבון העתים, כגון מתי חל יום טוב פלוני; מתי חל יום יאר-צייט פלוני היו מביאות אליו. והוא מחליק את זקנו ועונה: המתניני, ואני אעיין בלוח! וקם ונטל את הלוח מן היתד, ומעיין בו ומשיב, עד שיצאו מוני-טין שלו מסוף העיר ועד סופה, ולא זה בלבד, אלא שפעמים היה מארח תלמיד חכם על שלחנו, ומסתמא לא אכל כדרך הרעבתנים, שמשליכים הברכה מפיהם במהירות וזורקים את המאכל לפיהם בזריזות, אלא אכל בישוב הדעת, ועל מפה פרושה, וכבד את ה' בגרונו, זה ניגון נאה. ובין הפרקים היו מזכירים מעשים טובים של צדיקים על שלחנו, והוא היה מתכוון ללמוד איזו הדרכה ישרה, ושמענו מפי מגידי אמת, שהכירו אותו והעידו, כי זה האיש עזריאל משה נעשה בעל צורה, ולא היה ניכר בפניו שאדם פשוט הוא.